

G. J. Peelen

Kerstfeest in 't café . . .

Jo Poelman zit, 't hoofd boven zijn boek gebogen, in z'n kamer. 't Is er kil en somber.

De hospita heeft weer niet gezorgd voor voldoende kolen, bang, aan 't eind van de maand niet uit te komen.

Even buiten de stralen sfeer van de kachel, blijft een klamme koude hangen, vermengd met een weeë lucht van sigarettenrook, die 't denken verdoft.

Hij kan zijn aandacht niet meer bij 't boek houden. Hij ziet geen woorden meer, geen zinnen, alleen letters, grilige, zwarte inktfiguurtjes die opspringen van 't papier, dat in zijn witheid eronder te vloeken ligt.

Het penduletje op de schoorsteen werkt irriterend met z'n venijnig, eenzönig getik.

De Toorop-koppen aan den wand schijnen hem aan te kijken, steeds doordringender, dreigender, . . . ze willen uit de lijsten komen, voortgeduwd door de wazige engelenfiguren, de gezichten door hun vleugels gedekt, op den achtergrond.

Hij smijt het boek met een smak dicht. „Zoo is 't toch ook niet te harden, zoo'n heele avond alleen, in huis!” denkt hij hardop.

Al had hij dan afgerekend met alles, hij had er toch niet toe kunnen komen den Kerstavond in z'n stamcafé, bij zijn vrienden door te brengen.

Dat stuitte hem toch nog tegen den borst.

De vermanende brief van zijn vader, dien hij een paar dagen geleden ontvangen had als antwoord op den zijnen, waarin hij mededeelde dit jaar met de

kerstdagen maar niet thuis te willen komen, had hem geprikkeld en geërgerd, maar ook meer tot nadenken gebracht dan hij zich eigenlijk wel bekennen wilde.

Hij moest vandaag telkens weer denken aan de Kerstdagen thuis, andere jaren.

Ze vergelijken met wat hij nu had.

En hoe'n moeite hij ook deed al „dat oude!” waarover hij met z'n critisch denken meende getriumfeerd te hebben, over boord te werpen, telkens weer voelde hij ook hoé sterk de invloed is van een streng christelijke opvoeding, van de jeugd af aan; hoeveel banden hem, tegen z'n zin, nog bonden aan dat verleden.

Hij werd uit z'n gepeins gerukt door 't schel gelach van z'n hospita, die gasten had; iemand scheen een goeie mop getapt te hebben, want ook de anderen vielen haar bij, rumoerig en druk.

't Was erg gehoorig — Slechts een paar schuifdeuren scheidden zijn vertrek van het hunne. Iemand vroeg schreeuwerig om „een mopje muziek”.

Een plaat werd op de gramfoon gezet, de nieuwste schlager, waarvan allen, blij dat 't wat bekends was, valsch, en in verhaspeld Duitsch 't refrein meegalmden.

„Das kann das Lében”

Eén uit het gezelschap herinnerde zich plotseling dat 't „Kerssemis” was, en terstond, zonder zweem van spot, zette zij, met sentimenteele trilstem in:

Stille nach, heilege nach ;
de andere vrouwen vielen, hóóg, bij,
de mannen neurieden mee —

„Laten die lui dáár toch áfblijven!”

bitste Jo Poelman. „Die kunnen zich beter bij d'r bioscoopmoppen houden!” „En jij zelf dan? Gaat dat jou nog aan? Daar heb jij toch niets meer mee te maken. Met dat alles heb je toch afgedaan?” bedacht hij op 't zelfde moment.

Dat had hij, zelfverzekerd, ook aan z'n vader geschreven, eenige weken geleden.

„Ik heb met alles wat u dierbaar en heilig is, afgerekend. 'k Ben zoover gekomen, dat ik ben gaan inzien, dat geloof slechts zelfbedrog en suggestie is — kinderlijke angst voor den dood.

U begrijpt dat 't voor U en voor mij pijnlijk zou zijn, wanneer ik juist die feestdagen weer bij U thuis was. 'k Geloof, dat het voor beide partijen beter is, dat ik de Kerstdagen maar hier blijf. Ik kom dan na nieuwjaar wel eens een paar dagen aanwaaien. Maakt u over mij maar geen zorgen. Ik ben oud en wijs genoeg, en weet wat ik wil!”

Dat was heel geleidelijk zoo geworden. Streng kerkelijk opgevoed, op een klein dorpje, als jongen steeds strak onder den band gehouden, veilig ingesloten door ontelbare: „dit mag niet”, en „dat hoort niet”, en „aan zoiets mogen „wij” niet meedoen”, had het weinig moeite gekost hem braaf z'n weg te doen gaan.

Maar bij 't opgroeien was hij langzamerhand dat alles als een knellend dwangbuis gaan beschouwen. Wel was hij trouw meegeloopen aan den leiband, steeds tweemaal ter kerk gegaan, — aan verzet viel trouwens door vaders strenge tucht niet te denken —; hij had de catechisatie zelfs met interesse bezocht, oprecht en gemeend geloofsbelijdenis afgelegd, — maar steeds had hij veel benepens gevoeld in de opvattingen thuis. Waarom moest een christen altijd met een zuur gezicht, zoo heel voorzichtig, 't streng door verboden afgebakende paadje loopen?

En hij had z'n diensttijd als een opluchting gevoeld. In een luchtige, Zuidelijke garnizoensplaats aangeland,

had hij al gauw gebroken met de gewoonte van het tweemaal kerkgaan. 's Avonds kwam het niet zoo goed uit met 't eten — je moest dan ná=eten, waarbij je de restjes van de anderen kreeg, koud en smakeloos — en trouwens: aan dat kerkgaan lag het toch niet.

Heel geleidelijk was het verder gegaan.

In het Militair-tehuis was het een „dooie boel”, en in de stad kon je veel plezieriger uitgaan 's avonds met die vroolijke losse Brabanders en Limburgers. Ook de gesprekken met zaalgenoten, nieuwe ongekende lectuur, hadden hem een andere gedachte bijgebracht.

Na zijn diensttijd kreeg hij een kantoorbetrekking in de hoofdstad. En na de voorzichtige, voetje=voor=voetje=ingedronken voorbereiding in dienst, had hij met volle teugen van 't stadsleven genoten. „Andere” vrienden gezocht, andere gewoonten aangenomen, veel nieuws tot zijn „ontwikkeling” gelezen, tot hij eindelijk als resultaat van dat alles z'n vader dien brief schrijven kon!

* * *

De gasten van zijn hospita draaien hun heele kerstrepertoire af. Wrevelig staat hij op.

Dat is zoo toch ook niet uit te houden.

Dan nog maar beter even de andere lui opgezocht in „Schelt”.

't Is over elven, de straat is leeg en onvriendelijk als een kazerne=binnen=plaats.

De hooge, stugge steenklompen doen hem nog sterker z'n eenzaamheid voelen.

Een nachtwaker morrelt aan een bel=etagedeur, klimt dan traag het stoepje af.

Een tram glijdt voorbij met groen vonkgeknetter langs den draad; snijdend snerpt 't stopsignaal door den laten avond; de conducteur staat landerig, hangend tegen den koperen roê op 't achterbalcon, handenwrijvend.

In een portiekje neemt een paar afscheid, in een laatste, lange omhelzing, en een wild verlangen breekt in hem uit, naar iemand die hartelijk, lief, voor hem is, die hem aanhoort, en antwoordt

met belangstelling en meeleven, anders dan 't akelige: „ja mijnheer, zeker mijnheer, een beetje kouder anders, hè mijnheer”, van de wee-zoet lachende hospita.

Bij de grachthoek ziet hij op de eerste verdieping door de warm-bewasemde ruiten heen, een heel gezin om de feestelijk tril-lichtende kerstboom, en weer vaart een hunkering door hem, zooals daar net bij dat paar, dat hij benijdde om hun blij bij elkaar zijn. Een hunkering om weer opgenomen te zijn in een warm gezinsleven, huisgenooten om je heen, die je begrijpen.

En hij haat z'n leege kamertjesleven, 't eentonige bediend worden door vreemden, in een kamer van anderen, waar de kilheid hem tegen grijnst.

Hij gaat met eenigen tegenzin z'n stamcafé binnen; om de groote midden-tafel, bezig een kaartje te leggen, klinken de hoera-tjes van z'n kroegvrienden op.

„Je bent laat, ouwe jongen.”

„Zoo snoeper, eerst een poosje in je eentje geproefd?”

Hij zegt niet veel terug.

Neemt stilzwijgend 't glaasje Bols in ontvangst dat Herman, de dikke, ge-moedelijke oudgediende, die z'n klantjes kent, hem zonder vragen brengt. Hij kijkt verwonderd en geërgerd rond.

Ter eere van het Kerstfeest zijn de lampen rood-omhoesd, zoodat een ver-zwakt, mystiek licht in de smalle pijpenla valt.

Takjes hulst zijn in 't behang geprikt, en op het tafeltje voor 't raam staat een groote kerstboom met electriche kaarslichtjes, lawaaiërig opgedirkt met veel zilverig versiersel.

„Ba”, ergert hij zich, „wat een wansmaak! Kerstfeest in de kroeg! Dat ze niet voelen hoe dit met elkaar vloekt.

Zóó is het profaan. Dáárvóór is het toch te heilig;” . . . „voor anderen!” voegt hij er bitter aan toe.

Onwillekeurig gaan zijn gedachten weer terug naar vroeger, toen hij Kerstmis nog méébeleefde als féést, in den huiselijken kring.

Er steekt hem iets als heimwee, naar wat hij verloor. En voor de zooveelste maal dezen avond, voelt hij zich z'n zelfverzekerde verstandelijkheid, die hem met al „dat oude” af deed rekenen, ont-zinken.

„Ben ik dan toch nog niet los van dat alles?”

Het strijkje, dat ter opluistering van de feestdagen geëngageerd is, speelt een nieuwe mop, syncopisch, stokkend en stootend van maat.

Hij ziet kritisch z'n kringetje rond; hoofdschokkend op de maat van de muziek, spelen ze hartstochtelijk hun spel, vloekend als een troef hen ont-gaat. „Wat een zielig leeg leven toch, als dit het eind van alle begeeren is, als geen enkel hooger ideaal er achter staat! Dit is voor die stumperds het toppunt van genoeg!” denkt hij sarcastisch. Maar terstond komt weer die zelfbe-schuldigende stem, van binnen:

„En jij dan? Jij bent toch ook één van die stumperds geworden! Is jouw leven dan anders, beter, verhevener?” „Nee,” moet hij toegeven. „Verarmd en vervlakt was z'n leven wel, de laatste jaren.”

Een paar vrouwelijke Heilssoldaten komen binnen, willen een „strijdkreet” verkoopen.

„Nee zus,” zegt er een, goedmoedig spottend, „wij houwen d'r geen zons-daarsbankie meer op na!” en dan zachter, tegen z'n buurman: „zonde van die hallelujahoed. 't Zou anders zoo'n knaps-pe meid zijn!”

Ze hebben niet veel succes. De mees-ten schudden onwillig 't hoofd. Weer een ander, trachtend geestig te zijn zegt: „Nee hoor, niks geen strijdkreten! Ik zeg maar zoo: vanavond is 't „Vrede op aarde!” „Kaffer!” denkt Poelman, verbeteren.

Op een wenk, en een kleine gift van den buffetchef, zijn de vrouwen weer verdwenen, maar de laatste geestigheid heeft de pianiste op een idee gebracht.

Ze heeft weer haar bête, modern-uit-drukkingsloos beschilderde poppege-

zichtje over de piano gebogen, en, wat onzeker eerst, begint ze 't „Eere zij God” te spelen. De violisten vallen mee in.

Nijdig kijkt Poelman op, vanboven zijn krant. Het klinkt hem als vloeken. Is die pianiste nou gèk?

Maar nergens ziet hij spot of ergeris. Die oude, bekende klanken schijnen iets weemoedigs wakker te roepen, bij al die menschen. Een vaag verlangen naar 't verloren paradijs. Uit een enkel, toevallig wat diepgaand gesprek weet hij, dat al zijn vrienden hier, „anders” opgevoed zijn.

„Lotgenooten” denkt hij, en met eenige bitterheid zijn vaders kerstbrief citeerend: „schripbreukelingen van 't groote stadsleven!”

Het blijft even stil als 't vers uit is.

Maar dan schijnt de een zich voor den ander te schamen over z'n weekheid, en als reactie breekt een nieuwe rumoerigheid los, die 't geweten, dat plotseling weer heel zachtjes bij velen begonnen was te spreken, overstemmen moet.

„Bier, Herman, bier!” wordt er naar den kelner geroepen, en 't strijkje voegt men toe:

„Nou es wat lolligers!”

Scherper dan tevoren ziet Jo Poelman dit zelfbedrog bij z'n kameraden, die elkaar nu plotseling in geestigheid en gevoelloosheid willen overtreffen.

Het strijkje is nu verwoed begonnen aan de nieuwste dansmuziek.

De cellist heeft zijn instrument weggezet, en vervangen door een saxofoon, terwijl hij met z'n voeten de kletterende blikgeluiden uit een slagwerk ontlokt.

Gehoorzaam komen de eerste paren het spiegelgladde podium in het uitgebouwde beklimmen.

Enkele vrienden van Poelmans tafel veroveren zich met een enkel houderig buiginkje een dame, die zich vertrouwelijk omvatten laat en meevoeren, deinend en schuifelend, op de maat van de muziek.

Weldra is 't podium overvol van de langs elkaar draaiende en schuivende paren.

Jo Poelman ziet cynisch toe.

Zoover is hij toch nog niet in zijn nieuwe levenshouding ingeburgerd, dat hij daarvan 't genoeg begrijpen kan.

„Bête gedoe, om je daar in de armen van de eerste de beste vreemde, die naar je tafeltje komt stappen, te nestelen, en mee te laten wiegelen op dat dwaze negerrythme,” mompelt hij.

Een vriend, die ook is blijven zitten, lacht plotseling schaterend, als van voorpret.

„Mot j'es opletten. 'k Weet een goeie mop.” Hij staat op, loopt op den eersten violist toe, en fluistert dezen, die door blijft spelen, heel z'n bovenlichaam in actie, wat in 't oor. Hij glimlacht en knikt van „ja”.

Schril, met een felle bekkenslag, eindigt de muziek. De dansers laten hun dames los en applaudiseeren zwakjes.

Men blijft staan, wachtend op de volgende schlager.

De violist heeft even een paar woorden met de anderen gesproken.

Hij tikt, de muziek valt weer in, en speelt „Stille nacht, heilige nacht”, omgezet in dansmaat. Lachend worden de dames weer omvat.

De vriend lacht vergenoegd om zijn goeie mop die inslaat.

Maar Jo Poelman is plotseling opgesprongen, doodsbleek, trillend over z'n heele lichaam. Rinkelend valt z'n glas aan stukken op den vloer.

„Schei uit! schei uit! Schande!” schreeuwt hij 't strijkje toe, met moeite de muziek overstemmend.

De gèrant wenkt naar den violist.

De muziek breekt botaf.

De dansers staan plotseling stil, wat verbaasd, want de meesten hebben zijn roepen niet gehoord.

„'t Is schande! schamen jullie je niet?” schreeuwt Jo Poelman nog eens.

't Is muisstil geworden opeens.

Niemand spreekt of grijpt in.

Allen kijken wat verdwaasd . . . sommigen ook beschaamd. . .

Ook hun geweten is gaan spreken.

Jo legt 't geld voor z'n vertering

op tafel, trekt werktuigelijk z'n overjas aan, en gaat zonder verder een woord of een blik naar buiten.

Achter hem valt de muziek weer in, de dansers schuifelen schouderophalend weer verder. „Schande” kookt het in hem na.

„Die kerel, die dat voorgesteld heeft, en 't een goeie mop vond, is óók geloovig geweest! Dat hij daar met z'n smerige vingers niet af kan blijven!”

„Dat zijn dus je tegenwoordige vrienden geworden,” constateert meedoogenloos weer die zelfbeschuldigende stem in hem.

Hij is ontgaan.

Moet ineens weer denken aan die Kerstfeestvieringen, vroeger op school.

Alle klassen feestelijk bij elkaar in de twee gecombineerde lokalen.

Hoe de dominé dan 't Kerstverhaal kwam vertellen, dat ieder jaar weer nieuw was, en misschien omdat dominé het zoo mooi vertelde, veel meer indruk maakte dan wanneer de bovenmeester het deed.

En dan na de geschiedenis, nog onder den indruk ervan, het zingen.

Allemaal samen: „stille nacht, heilige nacht”. Ze zongen 't plechtig, met een gevoel van eerbied, dat je even koud maakte, als een rilling over den rug.

Dan het „Eere zij God”, waarbij de meisjes alleen het „Vrede op aarde” mochten zingen, dat je soms toch stil letjes meeneuriede. En dan . . . het glanspunt van den middag, als, de lampen fijn al aan, om de vroeg invallende schemering van „donkere dagen voor

Kerstmis”, de ongetrouwde juffers van het dorp met de groote chocoladeketels binnenkwamen en de schalen met krentebollen, die met een verward stemgegons ontvangen werden.

Dan kwam er geen eind aan het goede.

Je probeerde je krentebol weg te moffelen, en met het onschuldigste gezicht van de wereld er nog één in te pikken.

Je haastte je om de dampende warme „poeier” naar binnen te krijgen en gauw het van thuis meegebrachte kopje, dat meestal gebroken weer terugkwam, nog eens bij te houden.

En tot slot deelde meester dan de Kerstboekjes uit, de roodgerugde, met de kleurige bandjes.

„Dansen op ons Kerstfeestvers! De schoften.”

Al zijn verbittering komt plotseling weer boven, en zijn schaamte!

Zoo had hij dus vanavond het Kerstgebeuren beleefd en gevierd!

Onder dat gezelschap had hij zijn vrienden nu; zoover was het dus met hem gekomen!

En plotseling, spontaan, voor 't eerst na jaren, welde er een woordeloos, hartstochtelijk gebed in hem op:

„Gòd, ik wil, ik kàn U niet loslaten.

Laat mij toch niet verder aan mijn lot over, niet verder zinken van U af, naar 't verderf. God, help mij, help mij weer!”

Als een slaapwandelaar, in gedachten, ging hij door den kouden kerstnacht verder, . . . naar huis.